

ENERJİ KRİZİ VE NEDEN OLDUĞU JEOPOLİTİK SALINIMLAR

Uluslararası politikada birikimsel gelişmeler Buzan'ın tabiriyle itici bir güç (driving force) oluşturarak evrimsel değişimlere neden olmaktadır. Bu makalede öncelikle İki Kutuplu yapılanmanın çöküşüyle başlayan ve Rusya'nın Ukraynayı işgale yeltenmesiyle Rusya'nın da içinde yer aldığı Büyük Güçler Yönetimini derinden sarsan bir birikimsel siyasi kriz süreci incelenmektedir.

Doç. Dr. Fikret Bırdışlı

Ardından bu krize eklenen enerji sorunuyla birlikte dünyanın nasıl bir evrimsel dönüşüme zorlandığı açıklanmaya çalışılmaktadır.

Enerjinin uluslararası politikada bir sıçramaya neden olduğu ilk olay 1973 Petrol Krizidir. Bu kriz Yom Kippur savaşında ABD'nin İsrail'e destek vermesi üzerine OPEC ülkelerinin Batıya uyguladığı petrol ambargosu sonucu ortaya çıkmıştır. Bu krizin sarsıcı etkileri batıyı petrole alternatif arayışlarına ittiği gibi Uluslararası Enerji Ajansı (IEA)'nın kurulmasına ve ABD'nin Ortadoğu'daki petrol odaklı çıkarlarını korumayı hedefleyen Carter Doktrinine neden olmuştur.

Rusya'nın Ukraynaya saldırmasıyla başlayan ve elindeki enerji kartını bir silah olarak kullanmaya yeltenmesiyle devam eden bu yeni enerji krizi de daha öncekine benzer

sonuçlar doğurmaktadır. Bu sonuçları farklı açılardan okuyabilmek için süreci başından itibaren ele almakta yarar var.

Covid-19 salgınının başlarında pandeminin uluslararası alanın işleyişine nasıl yansıtacağı ve buradan yeni bir dünya düzeninin ortaya çıkıp çıkmayacağı akademik dünyada ve siyaset çevrelerinde tartışılan konular arasındaydı. Kuantum mekaniğine yatkın uluslararası ilişkiler teorisyenleri tarihte büyük sistemlerin yaygın savaşların ardından çıktığını dikkate alarak bir sonuca gitme eğilimindeydiler. Fakat 1990'dan günümüze kadar geçen süreyi incelediğimizde ancak Kaotik Teoriyle açıklanabilecek bir sürecin içinden geçtiğimizi de fark ediyoruz. Bu nedenle İki Kutuplu sistemin "barışçıl çöküşü" dünyanın geleceği hakkında daha başından itibaren büyük bir yanılığlara neden oldu.

YAŞANANLAR DEMOKRAŞİYE OLAN İNANÇ VE BAĞLILIĞI HER YERDE ZAYIFLATTI

Dikkatten kaçırılmaması gereken ilk şey geleceği şekillendirecek olan bu sürecin önce soykırımlarla başlamış olmasıdır. 1992'de Bosna ve 1994'de Ruanda da yaşanan soykırımları, 2000'lerde Doğu Avrupa'dan başlayıp Orta Asya'ya kadar uzanan halk ayaklanmaları (renkli devrimler) takip etmiştir. 11 Eylül 2001 saldırılarıyla ortaya

çıkan küresel terör ise peşinden Ortadoğu'ya hegemonik müdahaleleri ve bu müdahaleler de 2010 yılında başlayan ve Arap dünyasını baştan sona kavuran ayaklanmaları/iç savaşları tetiklemiştir. Tüm bu yaşananlar demokrasiye olan inanç ve bağlılığı her yerde zayıflattı.

Bu kaotik sürecin başka bir dalını ise ekonomi oluşturmuştur. Dönemin ilk krizi 1997 yılında Asya mali krizi olarak kendini gösterdi, bunu 2007'de gıda krizi izledi ve bu bunalım derinleşerek 2008-2012 yılları arasında küresel bir buhrana dönüştü.

2019'da Çin'de başlayıp tüm dünyaya yayılan Covid-19 pandemisi ise bu politik ve ekonomik kriz akımlarını Şat'ül Arap gibi birleştirip küresel kaos çağının zirvesini oluşturmuştur. Tüm bu gelişmeler karşısında demokrasi hakkında zayıflayan inanca, küresel mülteci krizinin neden olduğu merhametsizlik ve pandeminin neden olduğu yabancılaşma eklendi ve buradan beslenen otoriter yönetimler ve yönelimler, Rusya'nın önce Kırım'ı ardından da Ukrayna'yı işgaliyle birlikte BM çatısı altındaki büyük güçler yönetimini derinden sarsan bir tektoniğe neden oldular.

YENİ HANDİKAPLAR VE STRATEJİK DENGELER

Rusya'nın bu cüreti Batı'yı daha ciddi bir kriz olarak enerji sorunu ile de yüzyüze getirmiştir. Dahası bu kriz, uluslararası politikada yerleşik uygulamaları derinden sarsarak yeni handikaplar ve stratejik dengeler doğurmuştur. Bu stratejik handikapların ilki AB-Almanya-Rusya arasındadır. AB treninin ekonomik açıdan motor gücünü oluşturan Almanya öteden beri bu etkinliğini Avrupa üzerindeki ağırlığını artırmak için

kullanmakta ve Birliğin karşı karşıya kaldığı bölgesel ve küresel sorunlarda önalıcı davranmaya çalışmaktaydı. Bu bağlamda Rusya'nın revizyonist politikalarına karşı da uyarılarda bulunarak uluslararası politikada Fransa ile aralarında gerginliğe neden olacak bir özgüven sergilemekteydi. Fakat Rusya-Ukrayna krizi Almanya'yı yüklenmeye çalıştığı sorumluluklarla ulusal çıkarları arasında bir tercih yapmaya zorlamaya başlamıştır.

*"Ukrayna krizi
Almanya'yı
yüklenmeye çalıştığı
sorumluluklarla
ulusal çıkarları
arasında bir tercih
yapmaya zorlamaya
başlamıştır."*

Rusya'nın enerji kartını bir silah olarak kullanmaya kalkması Rusya'nın periferinde yer alan ülkeler ile İngiltere'ye kadar uzanan coğrafyada farklı akislere neden olmuştur. İngiltere, Fransa gibi ülkeler ABD ile birlikte Rusya'ya karşı açık bir tutum sergilerken Doğu Avrupa ülkeleri tereddüt içinde kalmışlardır. Bu tereddüt sessiz kalınacak bir işgalin kendilerine de uzanması korkusu ile, Rusya'ya karşı reaktif bir politikanın kendilerini enerjisiz bırakması korkusu arasında gidip gelmektedir.

Rusya kaynaklı enerji krizinin bir başka stratejik etkisi de Akdeniz'de görülmektedir. Göreceli olarak kısmen sakin olan Doğu Akdeniz bölgesi enerji krizi ile birlikte hareketlenerek yeni ortaklıklar ve dengeler doğurmuştur. Bu kapsamda İsrail, Kıbrıs Rum kesimi ve Girit hattı üzerinden Avrupa'ya gaz taşınması planlanan EASTMED projesi İsrail, Yunanistan ve Mısır gibi ülkelerin bir araya gelmelerine ve proje üzerinde ortak çalışmalar yapmalarına neden olmuştur. Bu olay Akdeniz'deki haklarını savunma konusunda öteden beri biraz yavaş kalan Türkiye'yi de hareketlendirmiş, Libya ile Münhasır Ekonomik Bölge anlaşması imzalayan Türkiye, EASTMED projesinin ölü doğmasına neden olarak Akdeniz'de yeni bir güç dengesi yaratmıştır.

ÇÜNKÜ BU KRİZ DÜNYADAKİ SON KRİZ DE OLMAYACAK

Herkesin bildiği başka bir nokta ise, bütün krizler beraberinde yeni fırsatları doğurur ve önemli ilerlemelere neden olan girişimci ruhu da tetikler. Fiyat artışlarına, arz-talep dengesizliklerine ve bunların neden olduğu domino etkisine karşı direnci artırmak için, politika yapıcıların denenmiş ve test edilmiş metodolojilerin ötesine geçmeleri gerekir. Belki de bunun en çarpıcı örneği Türkiye’de Tuz gölü depolama teslerinde yaşanmıştır. Aksaray ilinde bulunan Tuz Gölünün 40 km. güneyinde yerin 110 ile 1400 metre altında bulunan doğal tuz katmanları 120 km. uzaklıkta bulunan Hirfanlı barajından borularla taşınan suyun enjekte edilmesiyle eritilerek içlerinde boşluklar oluşturulmakta, ortaya çıkan tuzlu su ise çekilip 40 km boru hattıyla Tuz Gölüne boşaltılmaktadır. Böylece yer altında doğalgaz depolamaya elverişli geniş alanlar oluşturulmuştur. Bu kapsamda enerji krizinin tüm dünyada alternatif enerji kaynakları arayışını hızlandırarak yeni inovasyonlara yol açacağı teknolojik gelişmeleri ileri taşıyacak pahalı çalışmalara kaynak aktarımını kolaylaştıracağı aşıkardır. Nitekim karşı karşıya kalınan son

durum enerji alanında planlanan kamu yatırımlarının küresel arz darboğazlarını hafifletmeye, sistemik verimsizliklerle mücadele etmeye ve talebi yumuşatmaya yönlendirilmesi gerekiyor, çünkü bu kriz dünyadaki son kriz de olmayacak. Enerji krizi öncesi gelişmiş batıda enerji güvenliği bağlamında karbon emisyonunu azaltacak alternatif arayışlar gündemin ön sıralarını teşkil ederken krizle birlikte hidrokarbon enerji kaynaklarından ani veya kötü yönetilen bir geçiş de kontrol edilemeyen piyasa türbülansına neden olabilir ve istikrarsızlığa neden olabilir. Bunun yanı sıra fosil yakıt kaynaklarının azalmasına yönelik küresel rekabette, daha küçük ve daha yoksul devletler rekabet edemeyecek ve bu da küresel eşitsizlikleri artıracaktır.

Bu bağlamda dünyanın önünde dikkatlice yönetmesi gereken çok boyutlu bir kriz bulunmaktadır ve görürken o ki enerji güvenliği, bu krizin en önemli parçasını oluşturuyor. Çünkü enerji krizinin Batı lehine çözülmesi ya da hafifletilmesi Rusya’yı elindeki en önemli stratejik araçlardan birinden mahrum bırakarak onu masaya düşünülenden daha erken bir zamanda oturmaya zorlayabilir.